

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОЦІНКИ РІВНЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

© 2015 АРХІРЕЙСЬКА Н. В., ПАНАСЕЙКО І. М.

УДК 339.924

Архирейська Н. В., Панасейко І. М. Сучасні проблеми забезпечення та оцінки рівня зовнішньоекономічної безпеки України

Метою статті є вдосконалення системи індикаторів та проведення оцінки рівня зовнішньоекономічної безпеки, викладення пропозицій щодо покращення стану зовнішньоекономічної безпеки України. Окреслено правові основи забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України, запропоновано вдосконалену систему індикаторів рівня зовнішньоекономічної безпеки, здійснено комплексний аналіз показників зовнішньоекономічної безпеки України за період 2000–2014 рр. Доведено, що протягом досліджуваного періоду економіка України є надмірно відкритою, що робить її чутливою до зовнішніх ризиків, переважна більшість показників зовнішньоекономічної безпеки є незадовільними, рівень зовнішньоекономічної безпеки України знаходиться нижче критичного порогового значення, прогноз рівня економічної безпеки до 2020 р., за збереження наявних тенденцій, теж є негативним. Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є розробка стратегічних, тактичних та оперативних заходів, які повинні ґрунтуватися на результатах комплексної оцінки сучасного стану та тенденцій розвитку ситуації у сфері зовнішньоекономічної безпеки.

Ключові слова: зовнішньоекономічна безпека, індикатори зовнішньоекономічної безпеки, рівень відкритості економіки, експорт, імпорт.

Рис.: 5. **Табл.:** 2. **Формул.:** 5. **Бібл.:** 10.

Архирейська Наталя Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту, Університет митної справи та фінансів (вул. Дзержинського, 2/4, Дніпропетровськ, 49004, Україна)

E-mail: ajudag@mail.ru

Панасейко Ірина Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту, Університет митної справи та фінансів (вул. Дзержинського, 2/4, Дніпропетровськ, 49004, Україна)

E-mail: chikiu@mail.ru

УДК 339.924

UDC 339.924

Архирейская Н. В., Панасейко И. М. Современные проблемы обеспечения и оценки уровня внешнеэкономической безопасности Украины

Целью статьи является совершенствование системы индикаторов и проведение оценки уровня внешнеэкономической безопасности, изложение предложений по улучшению состояния внешнеэкономической безопасности Украины. Определены правовые основы обеспечения внешнеэкономической безопасности Украины, предложена усовершенствованная система индикаторов уровня внешнеэкономической безопасности, осуществлен комплексный анализ показателей внешнеэкономической безопасности Украины за период 2000–2014 гг. Доказано, что в течение исследуемого периода экономика Украины является чрезмерно открытой, что делает ее чувствительной к внешним рискам, подавляющее большинство показателей внешнеэкономической безопасности являются неудовлетворительными, уровень внешнеэкономической безопасности Украины находится ниже критического порогового значения, прогноз уровня экономической безопасности до 2020 г., при сохранении существующих тенденций, тоже является негативным. Перспективой дальнейших исследований в данном направлении является разработка стратегических, тактических и оперативных мер, которые должны основываться на результатах комплексной оценки современного состояния и тенденций развития ситуации в сфере внешнеэкономической безопасности.

Ключевые слова: внешнеэкономическая безопасность, индикаторы внешнеэкономической безопасности, уровень открытости экономики, экспорт, импорт.

Рис.: 5. **Табл.:** 2. **Формул.:** 5. **Библ.:** 10.

Архирейская Наталья Викторовна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов и кредита, Университет таможенного дела и финансов (ул. Дзержинского, 2/4, Днепропетровск, 49004, Украина)

E-mail: ajudag@mail.ru

Панасейко Ирина Николаевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов и кредита, Университет таможенного дела и финансов (ул. Дзержинского, 2/4, Днепропетровск, 49004, Украина)

E-mail: chikiu@mail.ru

Arkhireiska N. V., Panaseiko I. M. Modern Issues of Ensuring and Evaluating the Level of External Economic Security of Ukraine

The article is aimed at improving the system of indicators and assessing the level of external economic security, exposition of proposals to improve the external economic security of Ukraine. Legal framework for ensuring the external economic security of Ukraine has been determined, an improved system of indicators of level of the external economic security is proposed, a comprehensive analysis of the external economic security of Ukraine for the time span of 2000-2014 has been carried out. It has been proved that economy of Ukraine is excessively open during the researched period, which causes sensitivity to the external risks, the vast majority of external economic indicators are out of satisfactory range, the level of external economic security of Ukraine stays below a critical threshold, forecasts as to the level of economic security up to 2020, taking in consideration the current trends, remain negative as well. The prospect of further research in this area is development of strategic, tactical and operational measures, which should be based on a comprehensive assessment of the current state and the development trends of the situation in the sphere of external economic security.

Key words: external economic security, indicators of the external economic security, level of openness of the economy, exports, imports.

Pic.: 5. **Tabl.:** 2. **Formulae:** 5. **Bibl.:** 10.

Arkhireiska Natalia V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Credit, University of Customs and Finance (vul. Dzerzhynskogo, 2/4, Dnipropetrovsk, 49004, Ukraine)

E-mail: ajudag@mail.ru

Panaseiko Irina N. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Credit, University of Customs and Finance (vul. Dzerzhynskogo, 2/4, Dnipropetrovsk, 49004, Ukraine)

E-mail: chikiu@mail.ru

Глобалізація економічного простору, ринкова лібералізація та збільшення відкритості економіки України актуалізують необхідність адекватної оцінки поточного рівня та тенденцій розвитку процесів у сфе-

рі зовнішньоекономічної безпеки держави, на основі застосування системи науково обґрунтованих показників (індикаторів) економічної безпеки. Зовнішньоекономічна безпека (ЗЕБ) країни може характеризуватися багатьма

показниками, тому важливим завданням є формування оптимального для аналізу кола показників, визначення їх нормативних значень, у тому числі інтегрального показника зовнішньоекономічної безпеки.

Проблеми забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави є предметом досліджень багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених: Л. Абалкіна, А. Барановського, З. Варналія, В. Віталінського, О. Власюка, В. Гейця, Е. Долана, А. Качинського, К. Кемпбелла, Р. Кемпбелла, П. Пашка, А. Сухорукова, Ю. Харазішвілі, А. Чекаленко та інших. У наукових працях цих авторів досить широко розглядаються економічний зміст, система та механізм забезпечення економічної безпеки, різні аспекти її державного, у тому числі й нормативно-правового регулювання, визначається місце зовнішньоекономічної безпеки в системі національної безпеки, методологія інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки, аналізуються чинники, що впливають на рівень зовнішньоекономічної безпеки, пропонуються заходи щодо зміцнення зовнішньоекономічної безпеки держави [1 – 5].

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується загостренням існуючих і виникненням нових загроз у сфері зовнішньоекономічної безпеки, що викликає необхідність проведення подальших наукових досліджень.

Метою статті є вдосконалення системи індикаторів та проведення оцінки рівня зовнішньоекономічної безпеки, викладення пропозицій щодо покращення стану зовнішньоекономічної безпеки України.

Характерною ознакою сучасної світової економіки є безумовне переважання тенденції до відкритості національних економік. У дослідженні Е. Долана, К. Кемпбелла і Р. Кемпбелла [6] політика «відкритої економіки» трактується як система, в якій поряд із діловими операціями всередині країни значно активізуються міжнародні зовнішньоекономічні зв'язки, а розрахунки здійснюються за допомогою іноземної валюти. Водночас, слід зазначити, що надмірна відкритість економіки країни робить її вразливою до зовнішніх ризиків: коливання світових цін на енергоносії, сировину та матеріали, зменшення попиту з боку іноземних партнерів, негативних процесів на міжнародних фондових, валютних, кредитних ринках, зовнішньополітичної ситуації.

У цих умовах досить важливо знайти баланс між необхідним рівнем відкритості економіки країни та її економічною незалежністю і фінансовою стійкістю.

У нашій державі вже напрацьовано нормативно-правову базу з питань забезпечення економічної безпеки, складовою якої є зовнішньоекономічна безпека України. Одним з основних нормативних документів, на базі якого здійснюється моніторинг стану економічної безпеки в цілому та зовнішньоекономічної безпеки зокрема, є Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [7].

Розгляд індикаторів зовнішньоекономічної безпеки, що містяться в Методичних рекомендаціях, свідчить, що вони в цілому дозволяють охарактеризувати рівень зовнішньоекономічної безпеки. Досить детально в методіці представлено показники, які стосуються різних

аспектів експортно-імпортних операцій, у тому числі географічної спрямованості країни в зовнішній торгівлі.

Водночас, слід зазначити, що ця методика потребує вдосконалення, тому вчені та практики вносять пропозиції, що стосуються переліку, змісту показників, методики розробки та обчислення окремих показників та інтегрального показника рівня економічної безпеки, встановлення їх граничних значень [1, 3, 4]. Зокрема, для формування більш цілісного уявлення про рівень зовнішньоекономічної безпеки країни в дану методику доцільно включити показники експортної та імпортної залежності, які певним чином узагальнять інформацію, представлену показниками, зазначеними в Методичних рекомендаціях.

Також суттєвим недоліком даної методики є і те, що вона не приділяє уваги показнику, що оцінює рівень інноваційної продукції в структурі товарного експорту. Адаже саме обсяг торгівлі високотехнологічними товарами дає уявлення про інноваційну спроможність країни у світовому масштабі, рівень розвитку експортного потенціалу держави, дає можливість для раціоналізації імпорту. Таким чином, для оцінки стану зовнішньоекономічної безпеки доцільно доповнити індикатори, представлені в Методичних рекомендаціях [7], додатковими показниками (табл. 1).

Оцінка стану зовнішньоекономічної безпеки України повинна бути комплексною, що передбачає використання саме системи індикаторів, а не певних окремих показників, виявлення їх взаємного впливу, якісних характеристик, тенденцій та порівняння з нормативними (критичними, небезпечними, оптимальними) значеннями. У табл. 2 представлено динаміку індикаторів відкритості економіки України.

Індикатор відкритості економіки, або зовнішньоторговельна квота, визначається як відношення сукупної вартості експорту та імпорту товарів і послуг, поділеної навпіл, до вартості ВВП, і показує значимість зовнішньоторговельних зв'язків для країни, а не тільки експорту та імпорту:

$$k_{\text{відк.економ}} = \frac{1}{2} \frac{(E + Z)}{ВВП} \cdot 100\%. \quad (1)$$

Результати розрахунку індикаторів відкритості економіки України свідчать про високий ступінь залежності від зовнішньої торгівлі та інших зовнішніх чинників, що впливають на стан зовнішньоекономічної безпеки. Слід зазначити, що в більшості збалансованих економік ці показники перебувають на рівні приблизно 20 – 35% ВВП, в Україні ж вони коливаються біля позначки 50%. Надмірна відкритість економіки нашої країни сприяє збільшенню її вразливості від глобальних фінансово-економічних криз [3, 8].

Зокрема, фінансова криза 2008 р. призвела до зростання інфляції, скорочення обсягу іноземних і внутрішніх інвестицій, зниження ділової активності, падіння попиту на експортноорієнтовну продукцію вітчизняного виробництва на зовнішніх ринках, зменшення купівельної спроможності населення, зниження довіри до банківської системи та інших руйнівних процесів в економіці України.

Система індикаторів рівня зовнішньоекономічної безпеки України

№	Показник	Приналежність до стимуляторів (S) та дестимуляторів (D)
1	Рівень відкритості економіки, %	S/D
2	Рівень експортної залежності, %	S
3	Рівень імпоротної залежності, %	D
4	Коефіцієнт покриття експортом імпорту, разів	S/D
5	Рівень інноваційної продукції у товарному експорті, %	S
6	Питома вага провідної країни-партнера в загальному обсязі експорту товарів, %	D
7	Питома вага провідної країни-партнера в загальному обсязі імпорту товарів, %	D
8	Питома вага провідного товару (товарної групи) в загальному обсязі експорту товарів, %	D
9	Питома вага провідного товару (товарної групи) за виключенням енергетичного імпорту в загальному обсязі імпорту товарів, %	D
10	Питома вага сировинного та низького ступеня переробки експорту промисловості в загальному обсязі експорту товарів, %	S/D
11	Частка імпорту товарів у внутрішньому споживанні, %	S/D
12	Індекс умов торгівлі (ціновий), %	S
13	Завантаженість транзитних потужностей нафтотранспортної системи, %	S
14	Завантаженість транзитних потужностей газотранспортної системи, %	S

Таблиця 2

Динаміка індикаторів відкритості економіки України, % від ВВП

Показник	Рік															
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Рівень відкритості економіки	60	55	53	56	60	51	48	47	51	48	52	57	55	51	66	
Рівень експортної залежності	63	35	55	57	64	51	46	45	46,5	48,5	50	54,5	51	46,5	64,5	
Рівень імпоротної залежності	57	54	50	55	55,5	50	49	50,8	54,5	49	54	60	59	55,5	67	

Джерело: складено авторами на основі [3].

Різне підвищення показника відкритості економіки в 2014 р. у першу чергу пов'язано з підписанням Угоди про асоціацію з ЄС та воєнними діями на сході України. МВФ відкрив дворічну кредитну програму на 17,1 млрд дол. США, з яких 4,6 млрд дол. США Україна отримала в 2014 р., а інші будуть виділені протягом 2015 р. Фінансову допомогу державі також надавали Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський Інвестбанк і ряд країн: США, Японія, Канада, країни Євросоюзу. У цілому в 2014 р. Україна отримала фінансову допомогу на суму близько 9 млрд дол. США. За домовленістю з кредиторами ці кошти повинні піти на економічні та судові реформи, покращення інвестиційного клімату, подолання корупції. Отже, поряд з перевагами «відкритої економіки» є і зворотній, негативний бік. Підтримуючи політику інтеграції національної економіки у світове господарство, слід поєднувати прагматичну відкритість із розумним протекціонізмом.

Рівень експортної залежності (експортна квота) визначається як відношення вартості експорту до вартості валового внутрішнього продукту:

$$k_{\text{експ.залеж}} = \frac{E}{\text{ВВП}} \cdot 100\%. \quad (2)$$

Рівень експортної залежності характеризує значимість експорту для економіки країни, окремих галузей та окремих видів продукції. Збільшення рівня експортної залежності свідчить як про зростаючу участь країни в міжнародному поділі праці, так і про зростання конкурентоспроможності виробленої нею продукції. На жаль, структура українського експорту має сировинну спрямованість і тому не є ефективною. У структурі експорту переважає продукція металургії, легкої промисловості та агропромислового комплексу. Собівартість українського експорту є досить високою. Необхідність розмитнення вітчизняних товарів у країнах ЄС та діюча система оподаткування робить український товар дорогим, що, у свою чергу, невигідно зарубіжним контрагентам, оскільки останні можуть придбати аналогічний або ідентичний товар у країнах ЄС безмитно.

Рівень імпоротної залежності (імпортна квота) визначається як відношення вартості імпорту до вартості валового внутрішнього продукту за відповідний період:

$$k_{\text{имп.зат}} = \frac{Z}{\text{ВВП}} \cdot 100\%. \quad (3)$$

Дані табл. 2 свідчать, що коливання імпоротної квоти аналогічні змінам експортної. Це пояснюється тим, що приплив іноземної валюти за рахунок збільшення експорту дозволяє збільшити рівень імпорتنих угод. І навпаки, коли знижується рівень валютних надходжень, країна автоматично знижує імпортні угоди. У 2014 р. рівень імпоротної залежності досяг максимуму – 66%, що довело суттєву залежність України від імпорту, у першу чергу енергоресурсів. Ця ситуація загострюється високою витратністю української економіки. Україна не вміє заощаджувати енергію і витрачає 0,89 кг умовного палива на отримання 1 долара США, далеко випереджаючи навіть Туреччину – 0,26, Польщу – 0,34, Китай – 0,34, Білорусь – 0,50 і Росію – 0,84, не згадуючи вже розвинені країни. На перших позиціях наша країна і за рівнем споживання електроенергії: 3789 кВт-год/люд [5].

Коефіцієнт покриття експортом імпорту визначається відношенням обсягів експорту товарів і послуг до обсягів імпорту:

$$k_{\text{покр.ех-ім}} = \frac{E}{Z}. \quad (4)$$

Торговельний баланс має позитивне сальдо, якщо даний коефіцієнт буде більшим за одиницю, і від'ємне, якщо меншим. Починаючи з 2006 р., відмічається чітке перевищення обсягів імпорту над обсягами експорту, що обумовлює від'ємне сальдо торговельного балансу. У 2013 р. цей коефіцієнт досяг свого історичного мінімуму – 0,8464 (рис. 1).

Для покращення ситуації в даному напрямі забезпечення ЗЕБ безпеки держави необхідно вжити відповідних заходів імпортозаміщення та суттєвого збіль-

шення експорту готової продукції, і особливо високотехнологічними товарами.

Питома вага інноваційної продукції в товарному експорті визначається відношенням обсягів інноваційної продукції із загального обсягу, що поставлена на експорт, до обсягів товарного експорту:

$$k_{\text{ін.пр}/E} = \frac{Q_{\text{ін.пр}}}{E_{\text{тов}}} \cdot 100\%. \quad (5)$$

Аналіз динаміки інноваційної продукції в складі експорту доводить, що її частка не перевищує 7% (2005 р.), а історичний мінімум зафіксований у 2014 р. – 1,5%. Це доводить тезу про сировинну спрямованість експорту України. Подальше зменшення показника викликає занепокоєння щодо того, що, експортуючи сировину та імпортуючи високотехнологічну продукцію, Україна може потрапити в пастку сировинної спеціалізації і тим самим посилити відставання від розвинених країн. Значення цього показника в різних країнах диверсифіковано, у Франції його частка у товарному експорті в середньому становить 20,8%, у Фінляндії – 20,5%, Німеччині – 15,3%, Японії – 19,8%, Південній Кореї – 32,0%, Швейцарії – 23,0%, Сполученому Королівстві – 24,0%, США – 27,3%, Сінгапурі – 35,6% [9].

Що ж стосується імпорту, то посилення залежності економіки України від імпорту товарів також має негативною тенденцію. Неспроможність вітчизняного виробництва забезпечити власні потреби призводить до збільшення від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі товарами. У період з 2000 р. по 2005 р. експорт незначно покриває імпорт, і показник мав тенденцію до зниження (рис. 3). У період з 2006 р. по 2014 р. експортних надходжень, на жаль, не вистачає для покриття імпорту.

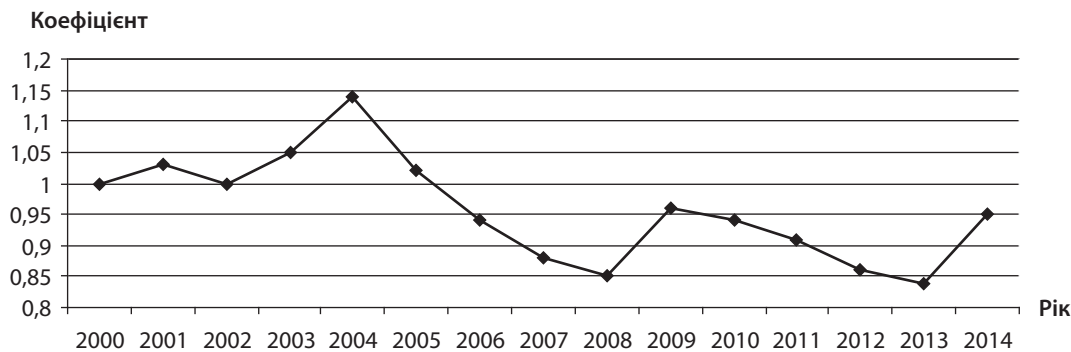

Рис. 1. Динаміка коефіцієнта покриття експортом імпорту [3]

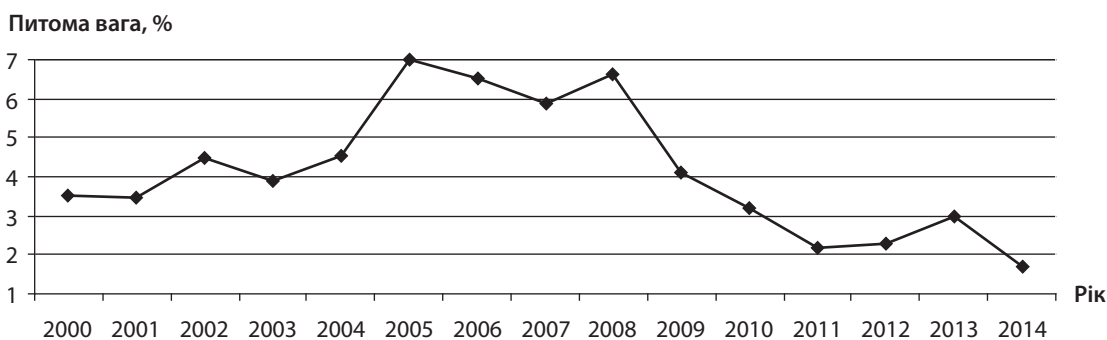

Рис. 2. Динаміка питомої ваги інноваційної продукції у товарному експорті, % [3]

Це відповідає встановленим раніш закономірностям експортно-імпоротної діяльності України.

Необхідною умовою підвищення економічної стійкості країни та зменшення її залежності від імпорту є підвищення науково-технологічного рівня підприємств експортерів та вихід на світовий ринок з нематеріальними ресурсами (інформація, технології). Одним із альтернативних напрямів є імпортозаміщення, тобто переорієнтація економіки країни на виробництво тих товарів, попит на які нині забезпечується за рахунок імпорту. Наразі рівень товарного імпорту в загальному внутрішньому споживанні складає близько 55% з тенденцією до збільшення, що є загрозовою тенденцією (рис. 4).

На основі проаналізованих даних згідно з Методичними рекомендаціями [7] можемо підрахувати рівень зовнішньоекономічної безпеки України і порівняти

його з оптимальним рівнем. Як бачимо з рис. 5, рівень ЗЕБ знаходиться нижче порогового рівня. У досліджуваному періоді показник не досягнув нижнього оптимального рівня в жодному році. Це свідчить про неефективність існуючої моделі ЗЕБ та макроекономічної політики в цілому.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження свідчать, що протягом досліджуваного періоду економіка України є надмірно відкритою, що робить її чутливою до зовнішніх ризиків, переважна більшість показників зовнішньоекономічної безпеки є незадовільними, рівень зовнішньоекономічної безпеки України знаходиться нижче критичного порогового значення. Прогноз рівня економічної безпеки до 2020 р., за збереження наявних тенденцій, теж є негативним [3].

Обсяг товарів, млрд дол. США

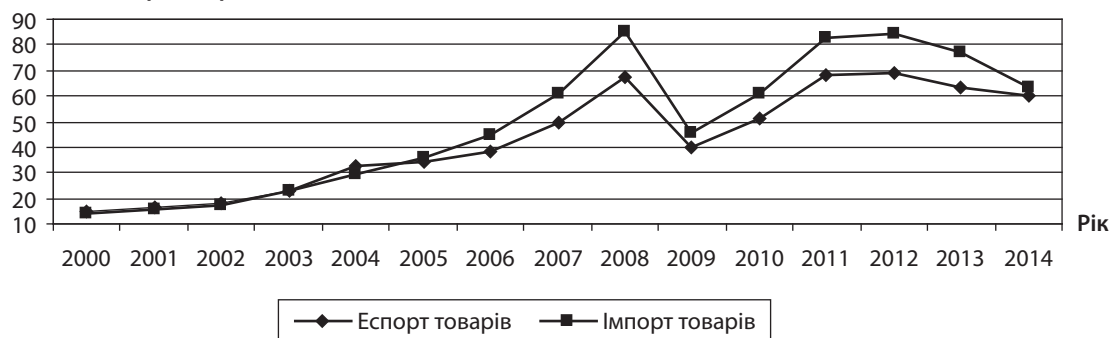

Рис. 3. Динаміка обсягів експорту та імпорту товарів, млрд дол. США

Джерело: складено авторами на основі даних [10].

Товарний імпорт, %

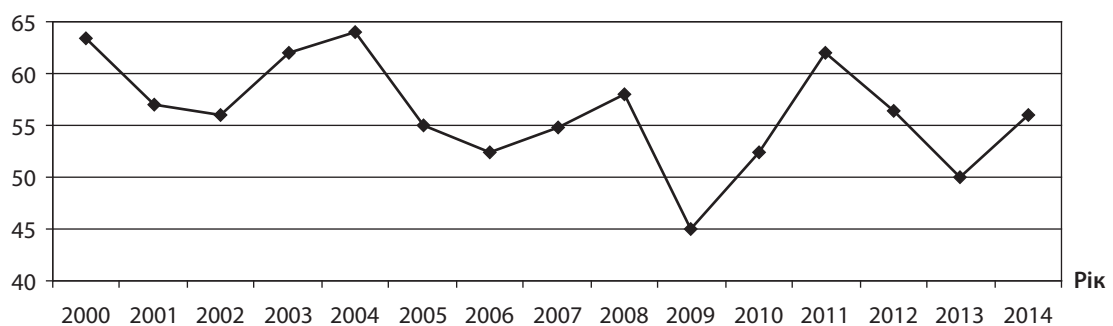

Рис. 4. Динаміка рівня товарного імпорту у внутрішньому споживанні, % [3]

Рівень ЗЕБ

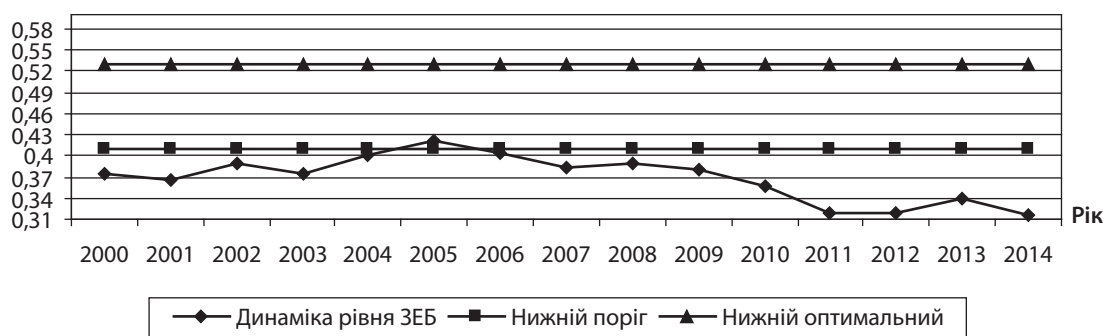

Рис. 5. Динаміка рівня ЗЕБ [3]

Головними загрозами ЗЕБ і причиною низького інтегрального показника ЗЕБ є високий рівень імпортової залежності України, переважно від'ємний коефіцієнт покриття експортом імпорту, вкрай низький рівень інноваційної продукції в товарному експорті, значна частка імпорту товарів у внутрішньому споживанні.

Для підвищення рівня ЗЕБ на сучасному етапі розвитку України необхідно розробити і втілити в життя Концепцію ЗЕБ держави з урахуванням ратифікованої в вересні 2014 р. Угоди про асоціацію з ЄС; нарощувати експорт інноваційної продукції за рахунок підвищення науково-технологічного рівня підприємств-експортерів; прагнути до збалансування торговельного балансу за рахунок розвитку внутрішнього ринку та виробництва, орієнтованого на імпортозаміщення; створити пільгові умови для іноземного капіталу, який вкладається в пріоритетні галузі економіки; розробити заходи щодо державної підтримки експортноорієнтованих галузей економіки; диверсифікувати шляхи постачання енергетичних ресурсів; здійснювати пошук альтернативних джерел енергії; впроваджувати державні програми енергозбереження; стабілізувати курс національної валюти.

Таким чином, зовнішньоекономічна безпека України повинна забезпечуватися шляхом застосування стратегічних, тактичних та оперативних заходів, які повинні ґрунтуватися на результатах комплексної оцінки сучасного стану та перспектив розвитку процесів у сфері зовнішньоекономічної безпеки. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Качинський А. Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень : монографія / А. Б. Качинський. – К. : НІСД, 2013. – 104 с.
2. Пашко П. В. Митна безпека (теорія, методологія та практичні рекомендації) : монографія / П. В. Пашко. – Одеса : АТ «ПЛАСКЕ», 2009. – 628 с.
3. Прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня економічної безпеки України у середньостроковій перспективі : аналітична доповідь / Ю. М. Харазішвілі, Є. В. Дронь. – К. : НІСД, 2014. – 117 с.
4. Харазішвілі Ю. М. Щодо вдосконалення методології інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки України : аналітична записка / Ю. М. Харазішвілі, А. І. Сухоруков, Т. П. Крупельницька. – НІСД, вересень 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1358>
5. Чекаленко Л. ЄС – Україна: енергетична залежність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/1639/>
6. Долан Э. Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Э. Дж. Долан, К. Д. Кэмпбел, Р. Дж. Кэмпбел / Пер. с англ. – СПб. : Санкт-Петербург оркестр, 1994. – 496 с.
7. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України від 29.10.2013 № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246819122&cat
8. Вільні, але не зовсім. Українська економіка досі не є самодостатньою [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Economics/117372>
9. Офіційний сайт світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.worldbank.org

10. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

REFERENCES

- Chekalenko, L. "YeS-Ukraina: enerhetychna zalezhnist" [EU-Ukraine: energy dependence]. <http://www.viche.info/journal/1639/>
- Dolan, E. Dzh., Kempbel, K. D., and Kempbel, R. Dzh. *Dengi, bankovskoe delo i denezhno-kreditnaia politika* [Money, banking and monetary policy]. St. Petersburg: Sankt-Peterburg orkestr, 1994.
- Kharazishvili, Yu. M., and Dron, Ye. V. *Prohnozuvannia indykatoriv, porohovykh znachen ta rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy u serednyostrokovii perspektyvi* [Prediction indicators, thresholds and economic security of Ukraine in the medium term]. Kyiv: NISD, 2014.
- Kharazishvili, Yu. M., Sukhorukov, A. I., and Krupelnytska, T. P. "Shchodo vdoskonalennia metodolohii intehrlnoho otsiniuvannia rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy" [Regarding improvement methodology integral evaluation of the economic security of Ukraine]. <http://www.niss.gov.ua/articles/1358>
- Kachynskiy, A. B. *Indykatory natsionalnoi bezpeky: vyznachennia ta zastosuvannia ikh hranychnykh znachen* [Indicators of National Security: definition and application of the limit values]. Kyiv: NISD, 2013.
- "Metodychni rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy vid 29.10. 2013 N 1277" [Guidelines for calculation of economic security of Ukraine of 29.10.2013 N 1277]. http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246819122&cat
- Ofitsiyniy sait Svitovoho banku. www.worldbank.org
- Ofitsiyniy sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
- Pashko, P. V. *Mytna bezpeka (teoriia, metodolohiia ta praktychni rekomendatsii)* [Customs security (theory, methodology and practical advice)]. Odesa: PLASKE, 2009.
- "Vilni, ale ne zovsim. Ukrainska ekonomika dosi ne ie samodostatnyoiu" [Available, but not quite. Ukrainian economy is still not self-sufficient]. <http://tyzhden.ua/Economics/117372>